

Sprehodi po knjižnem trgu

Milan Vincetič

Maja Haderlap: Dolgo prehajanje.

Prevedel Štefan Vevar.

Ljubljana: Cankarjeva založba, 2015.

Od nekdaj velja, da kvaliteta literarnega dela ni odvisna od črnila, s katerim je napisano, temveč od roke, ki ga je napisala. Roko seveda vodijo »muke in slasti« same kreacije, ki je pri literarnem ustvarjanju najbolj odvisna od obvladovanja primarnega metjeja – jezika, ki pa je seveda udomljen, ne pa usvojen, že v otroštvu. A jezik ni koža, temveč obleka, ni domačija, temveč in predvsem hiša. Zato seveda ne preseneča, da, kot zapiše Maja Haderlap na zadnji platnici pričujoče v nemščini napisane pesniške zbirke, »nobenega kraja ni, ki bi tako zelo klical po zamenjavi besed, po prevodu, kot je jezikovna meja«. Seveda ne gre za (pre)beg iz njene materinščine (slovenščine) na teritorij svetovnega jezika, temveč za prehod v pokrajine »jezikov in kultur, (ki) so mreža, ki me/nas drži in varuje«. Svetovna in tudi naša literatura je polna »dvodomnih« ustvarjalcev (M. Kundera, J. Škvorecky, E. Ionesco, pri nas A. T. Linhart, F. Prešeren, S. Vraz, J. Osti, S. Chrobatova Repar, Ž. Perović ...); nekateri so prestopili/se pretopili v drug jezik zaradi fizične preselitve, drugi, med njimi tudi Maja Haderlap, ki se je umestila v nemški literarni prostor predvsem z romanom *Angel pozabe* (2011) – še prej, mimogrede, s prevodi nemških pesmi v slovenščino in angleščino v trojezični pesniški zbirki *Gedichte-Pesmi-Poems* (1998) – pa, kot sama pravi, zgolj »izreka (črepinjsko) sodbo o konfliktni zgodbi, ki je njena lastna, in se uri v umetnosti povezovanja«.

Tako je v pesmi *Hiša starega jezika* pomenljivo zapisala: »po hodnikih starega jezika, iz katerega sem se / izselila, brezglavo begajo čebele«, kajti »jezik me je / priklepil na svet, a me ni mogel nasititi«, zato »neodjedljivo krožim«, medtem ko »moj mali jezik v snu sanjari o deželi / v kateri spleta gnezda besed, / da bi v rojih odletel prek meja, / ki niso njegove meje«. So to meje, za katerimi ostaja in se hkrati vrača domov, kjer roti jezik, naj jo »zavaruje in zaklene pred časom«? So to (slovenski) kraji, gore, reke in pokrajine (Piran, Trst, Komen, Košuta, Podjunsko polje, Goče, Ljubljana, kraški pašniki, laguna pri Gradežu), ki so »skoraj doma«. Ki vendar niso dom. Kajti dom so mejne dežele, v katerih »vse je rob in pozabljenje in prehod«. Prav rob, pozabljenje in prehod so temeljne postaje/dileme v pesničinem nemirnem itinerarju tudi skozi somrak karantanske »breznebne zemlje in skope svetlobe«, itinerarju, podobnem odisejskemu begu njenega deda s Črnega morja, ki se na koncu prikaže »na izviru pri posetu (obisk, zastr., op. p.) kot sopečni tujec, (ki ga) ni videla, a ji je bil blizu«. Vse je torej na dosegu roke, a hkrati preveč daleč, lirske pokrajine so realne in sanjske, bolje rečeno, sanjane, jezik ostaja, kljub temu, »da vse se zgodi z besedo, v kateri se širim, razvejujem«, globoko v grlu zavozlan in pridušen. Res je, človek, tudi po de Saussurju, stvari okoli sebe poimenuje, a poimenovano se ne odziva na (naš) jezik, še več, tudi tisto, kar ostaja ne(po)imenovano ali neizrečeno, o(b)staja ali mineva ne meneč se za predvidevanje, da »kar se ni zjasnilo / v jeziku, premine«. Jezik in stvari okoli nas obstajajo vsaksebi, človek pa si jih s pomočjo jezika, ki ni nujno le *lingua*, prisvaja in hkrati personificira. Zato gre le za navidezno sobivanje jezika in stvari, za »na koncu / misli shranjen konglomerat / prizadevanj«, kajti »v eni sami celici (je) ujeta / slutnja vsega zla«. In negotovosti, bolje rečeno strahu pred nemočjo, ki ga lahko razgali le kot »življenje jedka« pesem v podobi starozaveznega (lačnega) kita, ki »orje po jezikih in lovi / svetlobo besede, lesketavi verz«. Pokrajine, pa najsi bodo zunanje ali notranje, tako vekomaj vztrajajo v primikanju, spodmikanju in odmikanju prostorov in praznin, zato (se) nikoli ne z(a)rastejo v enovitost, kaj šele celovitost. Svet, ki se odslikava med verzi, če smem biti metaforičen, vse bolj postaja nerestavirano oljno platno: čim bližje smo mu, vidnejše so poleg razpok tudi poteze čopiča, ki je pod vrhnjo vidno barvo nanesel celo paleto premazov in odtenkov.

Prav slednje se še kako odraža v tej pesniški knjigi: pokrajine, iz katerih se seli ali se je odselil lirski subjekt, so glazirane z bolj ali manj prikritimi tonalitetai nostalgije, pa naj gre za impresivne krajinopise (*Barje, Košuta, Goče return, Kozolci v Lazah, Ljubljana, reka spomina ...*), mestne vedute (*Trieste Trst Triest, Benetke, Piran ...*), biografske drobce kot »šifre spomina«

(*Beg mojega deda s Črnega morja, Hiša otroške igre, cikel Nevidna deklica ...*) ali za ljubezen v bolj ali manj zakurjeni »sobi v stolpu, v kateri živiva« (*Stolp, Srečna pri svetem Ivanu, Madrid disparaates, Appassionata ...*). A ljubezen ni prežarjena le s prebujeno strastjo v »hiši ljubezni, (ki) neopazno diha (in) me varuje«, marveč tudi z registri nemira, neizpoljenosti ter mehkega domotožja. Želja po ljubezni, podobna brezskrbnim igram iz otroštva, ozaljšana z arabeskami rastlinja, tako vse bolj postaja večši »premik tvojih dlani, (ki) briše moj razuzdani spomin«. Pod težiščnico ljubezenskih dotikov in jemanj zato mrgoli raster drobnih hotenj, približevanj in samot, minucioznih detajlov in pojavov iz narave, ki vstopajo v sobo ljubezni z rahlim zamikom-odmikom, ki gradira v troedinost: v »spomin-spominčico-spomenik«. Preobrazba (mamine) »nevidne deklice, (katere) ime ne pomeni nje«, v zrelo žensko je torej več kot na dlani in blizu dneva, ki se je raztegnil v mukotržno, a neodložljivo levitev in paritev z vsakršnimi mi(s)tičnimi kralji, impresariji ali imitatorji, da bi, seveda metaforično, na koncu »postala klavrna zelíka, nizkotna, / podla in zelo vsakdanja«. Tako vsakdanja, da je edini izhod le begava vrnitev v dolino, ki kaj kmalu premine v pretresljivo otrplost, ki neizbežno traja in boleče odzvanja s trpkim refrenom »bila sem tu«, bila kot mimobežna silhueta, vpeta v galerijo že zamolklih minljivosti, zaradi katerih se »kažem / v novi transkripciji, čeprav / v nič drugačni podobi«. Ob tem je treba dodati, da ostajajo občutja in registri istovetno starosvetni, podobni zapisu, ki je s prepisom še pridobil avtentičnost. Ki je zasidrana le v pesničinem panoptikum, v katerem ostaja – kot pri vsakem izmed nas –, matrica sveta/življenja le približek dojemljive subjektivne realnosti, vpete sicer v trdne fizikalne dimenzije, ki pa igraje postajajo izmuzljive in relativne. Dilema, ali »se jezik / zna oprijeti drugega jezika ali ga / le pahniti od sebe«, v našem primeru ni merodajna niti odločujoča, saj ne gre za (samo)zatajitev primarnega vzgiba/jezika, temveč za, če smem citirati pesnico, »zaklad z dvema obrazoma, z merami / za veliko in malo, / narobe in prav«. Še več: pri Maji Haderlap ne gre za dvoobrazje lirskega zapisa, ki, če parafraziram režiserko Sopic Coppola, prav gotovo ni ničesar (i)zgubil s prevodom, temveč za dvoj(n)o skrinjo osebne zaveze.

Pesniška zbirka Maje Haderlap *Dolgo prehajanje* je prav gotovo vrh njene dosedanje pesniške kreacije, zaznamovane predvsem z zamejskim sindromom, ki tokrat ne prinaša novega kolorita, pač pa že znane pokrajine pre-/obhodi in preči le z »valujočimi odmevi posrečenega (notranjega) dialoga«. Ki mestoma, predvsem proti koncu knjige, že prehaja v vidno, a ne nadležno utrujenost.